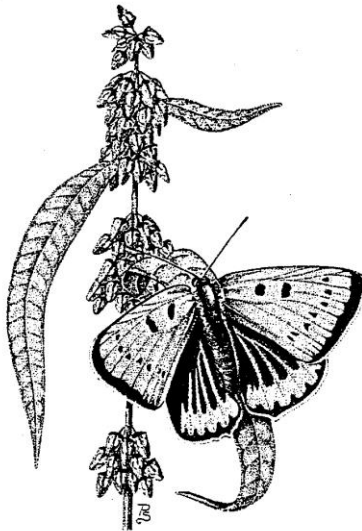

13^e jaargang
maart 2009

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Afdeling Noord van de
Nederlandse Entomologische Vereniging.

VOORWOORD

Beste vlindervrienden,

zoals jullie misschien weten is een aantal leden van de vlinderwerkgroep drie jaar geleden begonnen met het controleren van de determinatie van de collectie van het Natuur Museum Fryslân. Dit is een omvangrijke collectie, bestaande uit duizenden vlinders opgeslagen in honderden laden in het depot van het museum. We hebben een aantal zaterdagen “ondergronds” doorgebracht (het depot bevindt zich namelijk in de kelderverdieping van het museum) en op die manier de uilen, tandvlinders, beren etc. gecontroleerd. Een behoorlijke klus, omdat alle exemplaren moeten worden bekeken en vooral bij de lastige soorten kost dat veel tijd. We hebben heel wat correcties kunnen aanbrengen zodat het werk niet voor niets was. Vorige winter is het werk door tijdgebrek even op een zacht pitje gezet, maar op de derde zondag in februari hebben we de laatste familie, de spanners, onder handen genomen. We hadden daarbij de hulp van Rob de Vos van het Zoölogisch Museum Amsterdam, die de Eupitethia's voor zijn rekening nam. Dat is een groep van kleine spannetjes, die lastig op naam is te brengen. Met de hulp van Rob werd de klus vlot geklaard en inmiddels hebben we de collectie helemaal doorgewerkt. Dat betekent dat we nu een betere kijk hebben op de macro-nachtvlinderfauna van Friesland en onze database weer completer is geworden. Overigens ligt er nog steeds werk voor ons in het museum, want inmiddels zijn de vlinders van het Natuurmuseum uit Groningen ook in Leeuwarden ondergebracht en ook daar moet het nodige werk aan worden verricht.

Het probleem met de FFF lijkt opgelost. Overleg met een bestuurslid van de FFF had als uitkomst, dat de FFF afziet van het oprichten van een tweede vlinderwerkgroep in Friesland. Daarnaast zullen we proberen de samenwerking tussen vlinderwerkgroep Friesland en de FFF meer gestalte te geven.

En om alvast een beetje in de stemming te komen voor het komende (nacht-)vlinderseizoen, hieronder een strip uit de Leeuwarder Courant.

Tot donderdag 16 april in Ureterp!

Siep Sinnema

BUORREN TWA

INHOUD

Voorwoord		pag.	1
Inhoud			2
Aankondiging Voorjaarsbijeenkomst 2009			3
Verslag Najaarsbijeenkomst 2008	Gerard Bergsma		4
Excursies 2009			8
Oproep Friese nachtvlindernamen	Gerard Bergsma		10
Nationale Nachtvlinger Nacht 2009	Siep Sinnema		11
Determinatiedag in Hemrik	Jannie Sinnema		11
Verslag werkdag Schaopedobbe	Gerrit Tuinstra		12
Website Tinea	Leo Bot		13
Opsporing eitjes Sleedoornpage	Jannie Sinnema		14
De nachtvlinderfamilie Nolidae	Gerrit Tuinstra		16
Constructief nachtvlinderbeheer in een onderzoeksgebied	Tymo Muus		19
Het laatste nieuws uit St. Nicolaasga	Andy Saunders		23
Ledenmutaties			24
Belangrijke data			25

Aankondiging voorjaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op **donderdag 16 april 2009** in het pand van **de Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp**. Aanvangstijd: 's avonds om 20.00 uur.

De indeling van de avond is als volgt:

1. Opening.
2. Verslag najaarsbijeenkomst 2008.
3. Algemene mededelingen en ingekomen tukken.
4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.
5. Pauze.
6. Veenvlinders in Drenthe door Pauline Arends - Vlinderwerkgroep Drenthe.
7. Rondvraag.
8. Sluiting.

Attentiepunten:

- Als u dia's of cd-roms hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst even bij de secretaris of de voorzitter te melden.
- De contributie (EUR 5,00 per jaar) kan worden voldaan bij onze penningmeester Luut de Zee. Overmaken kan ook naar gironummer 7223259 ten name van L. de Zee te Joure.
- Inge vulde waarnemingsformulieren kunt u zoals gebruikelijk inleveren bij Jannie Sinnema.
- Indien u over een computer beschikt, dan verzoeken wij u vriendelijk de gegevens in **excel** in te voeren en het bestand ten behoeve van de vlinderdatabase Friesland te mailen aan Siep & Jannie Sinnema, email-adres: s.g.sinnema@orange.nl

Voor de excel-file (opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Siep Sinnema, die dit in een bestandje naar u toe kan mailen.

- Wanneer u een (nieuw) emailadres hebt, verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden, zodat wij u af en toe berichten kunnen zenden.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.

Gerard Bergsma – secretaris.

De najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op zondag 23 november 2008 in de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 27 leden (waaronder 2 nieuwe leden, namelijk Cynthia Lange en Teddy Dolstra) plus een tweetal gasten (Gerrit en Karen Hekstra). Er zijn afmeldingen van Arnold Slagter en Harmen Westra.

1. De voorzitter opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom.

De voorzitter feliciteert Willem de Jong, die vandaag zijn 85^e verjaardag viert. Hij trakteert op Oranjekoek.

De Flinterwille is ditmaal dikker dan de voorgaande versie. Wellicht komen er ook nog eens kleurenfoto's in een volgende editie te staan.

Het bestuur is onaangenaam verrast door het feit, dat de FFF een nieuwe vlinderwerkgroep in Friesland (onder de vleugels van de FFF) heeft opgericht. Peter de Boer (bestuurslid van de FFF) heeft Tymo Muus hiervoor benaderd. Het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland heeft op 2 november 2008 een brief over dit onderwerp aan de FFF gestuurd en gevraagd om van oprichting van een tweede vlinderwerkgroep af te zien. We moeten verbrokkeling van de inventarisatie van dag- en nachtvlinders in deze provincie voorkomen. Ook het bestuur van de Nederlandse Entomologische Vereniging Afdeling Noord heeft de FFF hierover aangeschreven en om opheldering gevraagd.

Leden van de FFF, aanwezig op deze najaarsbijeenkomst, blijken niet op de hoogte van het oprichten van een nieuwe vlinderwerkgroep.

Volgens Tymo wil de FFF kleine werkgroepjes voor allerlei natuursegmenten oprichten. Hij zou dan contactpersoon voor het nieuwe vlinderwerkgroepje zijn. Wordt vervolgd.

Er zijn nog voldoende exemplaren van 'Dagvlinders in Fryslân' bij het bestuur van de Vlinderwerkgroep op voorraad. Ze kosten € 5,00 per stuk. Een belachelijk lage prijs. Men mag natuurlijk ook meerdere exemplaren afnemen.

2. Verslag voorjaarsbijeenkomst 2008.

Er zijn geen opmerkingen.

3. Ingekomen stukken.

De ingekomen stukken worden voorgelezen door de secretaris en ter inzage neergelegd.

4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Teddy Dolstra (ons nieuwe lid en coördinator van de zoogdierenwerkgroep van de FFF) heeft Roesjes (*Scoliopteryx libatrix*) in het bos van Ypey gezien. Ook de Kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*) heeft hij waargenomen. Tymo Muus

attendeert iedereen op de nieuwe site www.microlepidoptera.nl (een aanvulling op Vlindernet) met foto's van microvlinders en kaartjes met verspreidingsgegevens van soorten microvlinders.

Judith Bouma laat enkele grafieken zien betreffende het Veenhooibeestje in de waarnemingsjaren 2003 tot en met 2008. De laatste waarneming betrof een tweetal exemplaren op 7 oktober jongstleden, hetgeen ongebruikelijk laat is. Volgens de Vlinderstichting moet het wel om een partiële tweede generatie gaan. De piek van het aantal Veenhooibeestjes lag in 2008 op 468 exemplaren. Voorwaar niet slecht. Zie tevens de door Judith geschreven artikelen hierover in de Flinterwille van oktober 2008.

Andy Saunders had op 28 juli de Keizersmantel in z'n tuin in Sint Nicolaasga. Zie tevens het artikel van Luut de Zee over bijzondere dagvlinderwaarnemingen in de Flinterwille, waar over deze bijzondere waarneming wordt geschreven.

Hilco Meijer heeft de Witlijntandvlinder (*Drymonia querna*) gezien en ook de niet zo gewone Donkere iepenuil (*Cosmia affinis*). Zie pagina 21 in de Flinterwille (okt. 2008).

Gerrit Tuinstra laat via powerpoint een aantal waargenomen nachtvlindersoorten de revue passeren, waarvan een aantal staan beschreven in Flinterwille (pagina 21 e.v.).

Gerrit Hekstra van het Biologysk Wurkferbân van de Fryske Akademy vertelt over de natuurdatabank van de provincie Fryslân. Meinte Engelmoer is hiervoor de coördinator. Dit jaar is veel werk verricht met betrekking tot in Friesland voorkomende planten (zowel wilde als gekweekte planten). Volgend jaar komen de paddenstoelen aan bod. De nachtvlinders zouden daarna kunnen worden toegevoegd. Er wordt ook aandacht besteed aan Friese namen van de soorten. Voor bijvoorbeeld libellen en paddenstoelen zijn er al Friese soortnamen bekend. Er zijn gidsen hiervan verschenen (Botke-rige). Voor nachtvlinders zou dit eigenlijk ook moeten. Zou de Vlinderwerkgroep dit kunnen regelen? Het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland zal hierover nadenken.

Hessel Hoornveld jr. laat beelden zien van copulerende insecten.

Hessel Hoornveld sr. heeft problemen met Staatsbosbeheer, omdat in veel gevallen alle vegetatie radicaal wordt weggemaaid. Het probleem is, dat Staatsbosbeheer het maaiwerk uitbesteedt aan loonbedrijven; de werknemers van dergelijke bedrijven houden geen rekening met natuur en krijgen kennelijk ook geen richtlijnen mee van SBB hoe het maaiwerk (bijvoorbeeld gefaseerd) moet worden verricht. Wanneer Hessel weer eens fout maaiwerk ontdekt, meldt hij dit steevast bij Staatsbosbeheer.

Johan Meijer spreekt van een slecht vlinderjaar. Er waren weinig vlinders te zien.

Anja Kerkhof heeft voor de Historische Vereniging Bakkeveen een presentatie gehouden over zes jaar vlindermonitoring in haar eigen woonomgeving. Een artikel hierover is verschenen in de 'Woudklank' (het plaatselijke streekblad). De

leden van deze vereniging vonden het erg interessant, maar waren niet op de hoogte van het bestaan van de Vlinderwerkgroep Friesland. Anja pleit er daarom voor, dat de Vlinderwerkgroep meer met haar activiteiten naar buiten moet treden om zo bekender bij het publiek te worden. Anja heeft veel Heideblauwtjes gezien met een zeer late waarneming van een exemplaar op 23 september 2008. Verder heeft ze de gehele cyclus van het Groot koolwitje gevolgd van eileg tot volwassen vlinder (metamorfose).

Aukje Hoornveld had een Geel beertje (*Eilema sororcula*) gevangen. Deze heeft een eitje gelegd. De daaruit voortkomende rups heeft zich verpopt.

Wiebe Poppe geeft een overzicht van zijn inventarisaties (nachtvlinders) voor het Oosterschar bij Sintjohannesga. Het artikel en de resultaten staan vermeld op de pagina's 29 en 30 van de Flinterwille van oktober 2008.

Willem de Jong laat het boek '*Kleinschmetterlinge*' van Peter V. Küppers rondgaan. Dit is de vernieuwde versie van het 20 jaar geleden verschenen '*Kleinschmetterlinge beobachten – bestimmen*' van dezelfde auteur. In dit nieuwe boek over microvlinders staan ruim 360 soorten afgebeeld en vermeld. De systematische indeling van families en soorten volgt de bewerking van Karsholt & Razowski (1996) en die van Parenti (2000).

Het boek kost € 42,00. Uitgever 'Fauna Verlag'. ISBN 978-3-935980-24-1

Abel Jagersma loopt een monitoringroute in het Harichsterbos in Gaasterland. Het gebied wordt beheerd door Staatsbosbeheer. Abel had geconstateerd, dat zich op zijn route steeds meer opslag van met name ratelpopulier en els ontwikkelde en dat een deel van het pad te smal werd. Dit heeft hij enkele keren met boswachters van SBB bekeken. Afsgesproken werd, dat langs de randen van het pad gedund zou worden. Verwijderen van ratelpopulier, els en vogelkers; laten staan van sporkehout en vlier. Aanvankelijk ging dit goed in de eerste 4 secties van de monitoringroute. Wat later is de rest van de route aangepakt. Nogal rigoureuus aan de slootkant, want alle bomen (ook het sporkehout) werden tot aan de slootkant verwijderd. Daarna is de grond omgeploegd en geëgaliseerd; deels ook aan de linkerkant van het pad. De sloot aan de rechterkant is vervolgens uitgebaggerd (gunstig voor libellen), maar de grond is daarna over een deel van het pad verspreid, zodat er in de loop van het seizoen waterminnende planten opschoten, zoals Watereppe, Gele waterkers plus veel storingsplanten zoals Pitrus. Abel was uiteraard niet zo gelukkig met de gang van zaken, omdat hij een vlindervriendelijk beheer van deze laan nastreeft. De werkzaamheden worden vaak door derden uitgevoerd. Toezicht en controle laat zijn inziens sterk te wensen over. Het tijdstip waarop de werkzaamheden werden uitgevoerd was ook al niet goed gekozen (tijdens het vlinderseizoen). Als vrijwilliger werd hij ook niet op de hoogte gesteld van de aard van de werkzaamheden en de periode waarin deze zouden plaatsvinden. Abel heeft (tot dusverre) in 2008 vijf nieuwe soorten macro-nachtvlinders genoteerd, te weten: Variabele breedvleugeluil (*Diarsia mendica*), Snuitvlinder (*Pterostoma palpina*), Wilgenschorsvlinder (*Parastichtis ypsilon*),

Geelbruine vlekkuil (*Amphipoea fucosa*), Vlasbekdwergspanner (*Eupithecia linariata*). John Boosman heeft een dramatische daling van het aantal Argusvlinders in zijn tuin geconstateerd.

Gerard Bergsma heeft op 8 juni 2008 een vrouwtje van de Glasvleugelpijlstaart (*Hemaris fuciformis*) in zijn tuin gezien. Deze legde eitjes op de Kamperfoelie. Gerard heeft een eitje meegenomen; de rups heeft zich verpopt.

Siep Sinnema meldt de waarneming van het Karmozijnrood weeskind (*Catocala sponsa*) op 25 juli 2008. Deze fraaie nachtvlinder werd ook in Drenthe (4 exx.) en Overijssel gezien. Op 6 augustus 2008 werd een exemplaar van de Eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*) op licht gevangen (wederom in eigen tuin). Verder werd de Diana-uil (*Gripotia aprilina*) in behoorlijk aantal waargenomen. Deze vlinder komt in steeds grotere getale voor, terwijl het vroeger (vóór 2000) een zeldzame soort betrof.

5. Pauze.

6. Vertoning van een korte film over vlinders van Sumatra en Borneo door Siep Sinnema.

Siep vertelt over hun vakantie in bovengenoemde landen aan de hand van een video-presentatie. Diverse prachtige vlindersoorten passeren de revue. Er was ook een ontmoeting met een vrouwtje orang-oetang die hij nimmer meer zal vergeten.

7. De nachtvlinderfamilies Arctiidae (beervlinders) en Nolidae (visstaartjes).

Gerrit Tuinstra geeft een powerpointpresentatie over deze beide interessante families. Hij had deze gemaakt als onderdeel van de cursus nachtvlinders, die hij in 2008 aan leden van de Vlinderwerkgroep Drenthe en andere belangstellenden heeft gegeven.

8. Vertoning van een film van de Vlinderstichting.

We zien een prachtige film over het intieme leven van dagvlinders van de Vlinderstichting.

9. Rondvraag.

Er zijn geen vragen of opmerkingen.

10. Sluiting.

Siep Sinnema sluit de bijeenkomst en wenst iedereen een goede reis naar huis.

Excursies 2009

Zaterdag 16 mei: middag- en avondexcursie : Ontwijk (ten zuiden van Donkerbroek).

Middagexcursie: Aanvang: 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: Op de parkeerplaats bij de ingang van het gebied aan de N381 van Drachten naar Oosterwolde (aan de zuidkant van Donkerbroek).

Het landgoed Ontwijk werd in 1928 aangekocht door een vijftal notabelen, die daarvoor de plaatselijke ‘*Vereeniging tot Behoud van Natuurschoon*’ hadden opgericht. De namen van de stichters staan vermeld op een zwerfsteen nabij de ingang van het bos.

Sinds 1969 is Ontwijk (32 hectare groot) eigendom van Staatsbosbeheer. Het betreft een gebied met bos en enkele kavels heide. Het landgoed heeft in de eerste plaats recreatieve betekenis van vooral lokale aard. Er lopen fraaie eiken- en beukenlanen door het gebied en er is een gemarkeerde wandelroute van 3,5 kilometer. Opvallend door het gehele bos zijn de fraaie hulststruiken. Naast diverse soorten loofbomen is er ook fijnspar, grove den en douglasspar aanwezig. In 1996 zijn verschillende heideveldjes met elkaar verbonden door een ecologische verbindingstrook. Verspreid in het terrein staan blauwe en rode bosbes, gewone salomonszegel en lelietje-van-dalen. Van de varens is vooral de brede stekelvaren present en betrekkelijk weinig de eikvaren. In het bos bevindt zich ook een vijver (inclusief een piepklein eilandje) omgeven door rododendronstruiken. Een beukenhaag herinnert nog aan een vroegere doolhof. Er is een rijke schakering aan vogels; meer dan 25 soorten broedvogels zijn er vastgesteld. Van vlinders is eigenlijk niets bekend, dus we kunnen er in Ontwijk stevig tegenaan. (bron: ‘*Natuur in Fryslân*’ - 1999 - D.T.E. van der Ploeg).

Avondexcursie.

’s Avonds (zelfde locatie) gaan we op diverse plekken lichten en smeren. In deze omgeving is nergens stroom voorhanden. Aggregaten en op accu’s werkende lichtvallen zijn hier dus noodzakelijk.

Contactpersoon: Gerard Bergsma. Tel. 0516-432414

Zaterdag 4 juli: middag- en avondexcursie. Locatie: Lendevallei bij Wolvega.

Middagexcursie: Aanvang: 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: Op de parkeerplaats van de Blessebrug langs de oude weg van Wolvega naar Steenwijk.

De Lendevallei is een moerasgebied in het beekdallandschap van de Lende en in het bezit van It Fryske Gea. Het natuurgebied bestaat uit rietland, moerasbossen, blauwgraslandjes en open water dat aan weerskanten ligt langs de beek de Lende op de grens van Friesland en Overijssel. Door de verschillende landschapstypen, open, gesloten, nat en droog is er veel variatie aan planten en dieren. Vroeger

kwam er de Grote Vuurvlinder voor (na 1971 geen waarnemingen bekend). In de stukjes blauwgrasland komen veel bijzondere planten voor zoals de Spaanse Ruiter en het Moerasviooltje. Dat zijn belangrijke planten als nectarbron en waardplant voor de hier voorkomende Zilveren Maan.

We willen in dit prachtige natuurgebied ook op zoek gaan naar de Grote Weerschijnvlinder. In 2008 zag Rudy Offereins op 6 juli vier Grote weerschijnvlinders nabij het fietspad aan de oostkant van de Lendevallei. Ook Fryske Gea medewerker Tom Jager heeft er drie vlinders gezien (Nieuwsblad van It Fryske Gea, winter 2008).

De Grote weerschijnvlinder (*Apatura iris*) komt voor in vochtige loofbossen of wilgenbroekbossen. Oude Boswilgen of Grauwe Wilgen zijn belangrijk voor de vlinders omdat daarop de eieren worden gelegd en de rupsen ervan eten. De vlinder vliegt eind juni en in juli op open plaatsen bij bospaden en bosranden. De vlinder drinkt van honingdauw en boomsappen maar ook neemt ook zout op uit uitwerpselen, zweet of dode dieren. Zelden treft men de vlinders aan op bloemen (De Dagvlinders van Nederland, Verspreiding en Bescherming, Ned.Fauna deel 7, 2006). In de Lendevallei is de vlinder echter op Braam gefotografeerd (zie ook website Vlinderwerkgroep). De vlinder kan men ook lokken met sterk riekende stoffen zoals Limburgse kaas. Tijdens deze excursie zullen we ook proberen de vlinders te lokken door vallen op te hangen met stinkend aas.

Naast de bijzondere vlinders die hier vliegen, kunnen we ook misschien bijzondere vogels zien zoals de blauwborst, grauwe klauwier, zwarte stern en krakeend. Dus naast laarzen in dit natte gebied is het ook noodzakelijk om een verrekijker mee te nemen!

Avondexcursie.

's Avonds (zelfde locatie) gaan we op diverse plekken lichten. In deze omgeving is nergens stroom voorhanden. Aggregaten en op accu's werkende lichtvallen zijn hier dus noodzakelijk.

Contactpersoon: Siep en Jannie Sinnema. Tel. 0516-471222 of in het veld mobiel 06-10870397

Zaterdag 15 augustus: Excursie Ketlikerheide, middag- en avondexcursie.

Middagexcursie: aanvang: 14.00 uur.

Verzamelpplaats: het parkeerterrein bij het bedrijfsgebouw van It Fryske Gea, Schoterlandseweg 24A. Het bedrijfsgebouw en parkeerterrein liggen precies tussen de Ketlikerheide en het Ketliker Skar in.

Halverwege de augustusmaand houden we een excursie op de Ketlikerheide (Katlijker heide). Het lag vorig jaar al in de planning om hier heen te gaan, maar toen hadden we een datum in mei gekozen. Omdat dat midden in de broedtijd is en er op de Ketlikerheide verschillende bijzondere soorten broedvogels voorkomen, is de excursie toen niet doorgedaan om verstoring van die vogels te voorkomen. Dit jaar gaan we wat later in het jaar en dat vond de eigenaar/beheerder van het gebied

(It Fryske Gea) geen probleem. De Ketlikerheide ligt aan de noordzijde van de Schoterlandseweg ofwel N380, tussen de dorpen Mildam en Nieuwehorne. Even ten noordwesten van het natuurgebied ligt het dorp Katlijk, waar het heideterrein naar genoemd is. We willen in ieder geval de Ketlikerheide bezoeken en inventariseren op vlinders. Afhankelijk van de beschikbare tijd kunnen we misschien ook nog een kijkje nemen in het gebied aan de overkant van de weg, het Ketliker Skar. Dat gebied ligt in een langgerekte strook van de Schoterlandseweg tot aan de weg Tjongervallei, in het beekdal van de gelijknamige Tjonger.

In eerste instantie gaan we dus op pad aan de noordkant van de weg, in de Ketlikerheide. Het is een gevarieerd gebied met heide (zowel droog als wat vochtiger) en grazige plekken, met aan de randen struweel en bos. Op bepaalde plekken groeit veel brem. Ook liggen er in het gebied twee waterpartijen.

“Het Trinksbosje maakt deel uit van de Ketlikerheide. Het lijkt een wat eentonig stukje bos, maar wie eens naar de bodem kijkt, merkt dat de schijn bedriegt. De blauwe bosbes doet het hier goed, hele stukken van de bosbodem worden in beslag genomen door het dalkruid en hier en daar staat de gewone salomonszegel te pronken. Aan de randen van het bos komt de hengel voor, een steeds zeldzamer wordende plant van boszomen. Waar sparren staan, waren vroeger veel grote mierenhopen van de rode bosmier te vinden. Ooit zijn er in dit bos 130 bewoonde nesten geteld. Tegenwoordig heeft de rode mier het moeilijk. Ook in het Trinksbosje. Tegelijk met het nijvere diertje verdween de groene specht uit dit gebied. Voor hem was er weinig meer te halen.” (Overgenomen van de website van It Fryske Gea, over de Ketlikerheide.)

De groene specht mag dan (helaas) uit het gebied verdwenen zijn, er komen ongetwijfeld veel soorten vlinders in het gebied voor. Ik meen me te herinneren dat ik er (jaren geleden) o.a. bruine vuurvlinders heb gezien, alsmede een in rap tempo voorbij vliegende gele luzernevlinder. Overdag kijken we natuurlijk vooral naar de dagvlinders en 's avonds gaan we op een aantal plekken nachtvlinders inventariseren met lamp en laken.

Contactpersoon Gerrit Tuinstra, tel. 0512-518246 of mobiel (o.a. op de dag zelf) 06-13684171.

Oproep Friese nachtvlindernamen Gerard Bergsma

Aangezien wij bezig zijn met een database voor nachtvlinders zou het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland (in navolging van de dagvlinders) graag willen weten, of er bij de leden Friese namen van nachtvlinders bekend zijn. In het boek *‘De vlinders van Friesland’* van B.J. Lempke (uitgave: Fryske Akademy) staan er al een aantal vermeld, maar dit is slechts een druppel op een gloeiende plaat. U kunt ons helpen door een melding te doen bij Gerard Bergsma, tel. 0516-432414 of email: bergsmagj@cs.com

Nationale Nachtvlinder Nacht 2009 Siep Sinnema

Dit jaar is op vrijdag 28 augustus de datum van de Nationale Nachtvlinder Nacht vastgesteld. We dringen al enkele jaren bij de organisatoren aan op het vervroegen van de datum van de Nationale Nachtvlinder Nacht naar de maand juni. Het aantal soorten nachtvlinders dat in die maand kan worden waargenomen is veel groter en ook het aantal vlinders op het laken is bij goede weersomstandigheden groter dan je kunt verwachten rond eind augustus. Voor het publiek is het waarnemen van een aantal soorten pijlstaarten erg aantrekkelijk. Een nadeel is natuurlijk, dat het in juni veel later donker wordt. Het schijnt zo te zijn, dat men in 2010 inderdaad de Nationale nachtvlinder Nacht vroeger in het jaar zal organiseren, namelijk op 9 juli. We hopen het van harte! Maar dit jaar zullen we het weer moeten doen met een datum laat in het jaar. Uiteraard zullen we weer proberen om met zoveel mogelijk opstellingen in Friesland zowel nachtvlinders als publiek te lokken. Siep en Jannie zullen hun opstelling weer plaatsen in de Kruidhof te Buitenpost. In de loop van het jaar wordt duidelijk wat verder de precieze locaties zullen zijn. Op onze internetsite zullen de exacte locaties worden vermeld.

Determinatiedag in Hemrik Jannie Sinnema

Voor de achtste keer werd de determinatiedag in Hemrik georganiseerd op zaterdag 17 januari 2009. Helaas moest Joop Kuchlein in verband met het herstel na een longontsteking afzeggen. Ook enkele andere deelnemers die er ieder jaar bij waren, konden nu niet aanwezig zijn. Dat betekende dat er 's middags slechts negen koppen met soep werden gevuld! Kees Smit kwam met zijn dochter Roelien langs om de vlinders te determineren, die hij digitaal mee had genomen. Hessel Hoornveld jr. had ook soms moeilijk te herkennen nachtvlinders digitaal mee. We voorzien de foto's alleen van naam, indien ze met zekerheid zijn te determineren; zoniet dan alleen op geslacht (genus) of met de toevoeging s.l. (= sensu latum). Gelukkig was Leo Bot wel van de partij om de micro's op naam te brengen. Leo bekeek de kleine vlinders onder een binoculair en vergeleek de kenmerken met de afbeeldingen en beschrijving van de soorten in diverse boeken. Ook stond er een laptop bij, zodat de informatie op de website van Tinea (www.kleinevlinders.nl) en microlepidoptera.nl konden worden geraadpleegd. Leo kon in zijn eentje deze dag niet alle meegebrachte micro's determineren. Dus kwamen Joop Kuchlein en Leo Bot op 14 februari naar Hemrik om de resterende micro's te bekijken. Aan het eind van deze dag namen de microspecialisten nog enkele vlinders mee naar huis om ze nader te bestuderen en eventueel van deze vlinders genitaalpreparaten te maken. **Verslag werkdag Schaopedobbe Gerrit Tuinstra**

Op 7 maart j.l. heeft de Vlinderwerkgroep Friesland een werkdag gehouden in het natuurgebied De Schaopedobbe (It Fryske Gea) nabij Elsloo. De werkdag was gericht op de bruine eikepage, een in Friesland zeer zeldzame dagvlinder, waarvan eigenlijk uitsluitend recente meldingen zijn uit dit gebied. Niet alleen in Friesland maar ook in de rest van Nederland is de bruine eikepage een zeldzame soort, die vooral de laatste jaren in aantal achteruit gaat. Belangrijke oorzaken hiervan zijn het verlies aan en de versnippering van het geschikte leefgebied van de vlinder. De bruine eikepage is een vlinder die niet vaak gezien wordt, vanwege z'n onopvallende uiterlijk en gedrag.

De waardplant van de bruine eikepage komt overal in Nederland voor; eik. Echter lang niet alle eikenbegroeiing in het leefgebied van de bruine eikepage voldoet aan de door de vlinder gestelde eisen. De eitjes worden namelijk afgezet op kleine eikjes (opslag en verjonging van eik). Op en rond het heideterrein van De Schaopedobbe is dit niet in grote hoeveelheden aanwezig, in tegenstelling tot de oudere eikenbegroeiing die ruim voorhanden is in de bossen grenzend aan de open delen van het natuurgebied. Maar deze oudere eiken zijn dus ongeschikt voor de bruine eikepage om haar eitjes op af te zetten. Het grootste deel van de eikenbegroeiing rond de Schaopedobbe is vrij eenvormig en te oud voor de vlinder. Op bepaalde plekken is in het verleden een hakhoutbeheer gevoerd, maar door het achterwege blijven van dit beheer is de beplanting te ver uitgegroeid en daarmee ongeschikt geworden voor de vlinder. Door in de bosranden op bepaalde plekken het hakhoutbeheer weer terug te brengen kunnen op die plekken de leefomstandigheden voor de bruine eikepage verbeterd worden.

En dat is precies wat we met de werkdag op 7 maart gedaan hebben. Op een aantal plekken hebben we een behoorlijke inham in de bosrand gemaakt, door oudere eiken vlak boven de grond af te zagen. De achterblijvende stobben zullen opnieuw uitlopen waarbij een jonge eikenbegroeiing zal ontstaan die geschikt is voor de vlinder om de eitjes op af te zetten. Niet alleen de bruine eikepage zal van de maatregelen profiteren, maar ook vele andere insecten. De inhammen zijn gemaakt op plekken die door de ligging ten opzichte van de zon gemakkelijk opwarmen en daarmee ideaal zijn voor insecten.

De opkomst tijdens de werkdag was helaas niet heel erg groot, maar dat werd door de aanwezigen prima gecompenseerd door wat harder te werken. Wel moet hierbij nog opgemerkt worden dat Hessel Hoornveld junior ook van plan was te komen, maar er toch niet bij was. Hij had al gezegd dat de gestelde begintijd hem eigenlijk wat te vroeg was. Nadat hij arriveerde in het gebied kon hij helaas de juiste locatie niet vinden. Hessel is blijkbaar wat meer een avondmens; volgende keer beter!

De omstandigheden tijdens de werkzaamheden waren ideaal. Het zonnetje erbij, een lekker temperatuurtje en vrijwel geen wind. Dat, in combinatie met de vele zingende vogels (waaronder de boompieper), maakte dat het een zeer geslaagde werkdag was. Tussen de werkzaamheden door hebben we koffie gedronken en

snert gegeten, zittend op de heidepollen langs de bosrand. We hebben zelfs nog vlinders zien vliegen.

Wat mij betreft herhalen we deze actie volgend jaar!

De deelnemers aan de werkdag:

staand, van links naar rechts: Cynthia Lange, Gerard Bergsma, Henk en Auke Hunneman (of andersom) en Gerrit Tuinstra; zittend: Jannie en Siep Sinnema. Poserend op een van de locaties waar een inham in de bosrand werd gemaakt.

Website Tinea Leo Bot

Sinds enige tijd heeft de stichting Tinea een nieuwe website, kleinevlinders.nl. De oude website, tinea.nl is inmiddels opgeheven. Het uitgangspunt van de nieuwe website is geheel anders dan van microlepidoptera.nl, zodat deze sites elkaar prima aanvullen.

De nieuwe site kleinevlinders.nl is gebaseerd op een aantal determinatietabellen plus meer dan 2000 foto's van voornamelijk geprepareerde micro's. Slechts bij enkele soorten zijn foto's van levende dieren toegevoegd. Het zal duidelijk zijn dat het fotograferen van al deze vlinders een enorme klus was, waar verschillende mensen een paar jaar mee bezig zijn geweest. De determinatietabellen mogen we

wel een levenswerk van Joop Kuchlein noemen. Een levenswerk dat overigens nog steeds niet af is; nog steeds worden verbeteringen aangebracht.

Wanneer je een vlinder hebt waarvan je helemaal niet weet waar je het zoeken moet, kun je bij het determineren beginnen met het vaststellen van de familie waartoe de vlinder behoort. Hiertoe staan er twee familietabellen op de site, een Nederlandstalige en een wat uitgebreidere Engelstalige. Van daaruit word je verwezen naar het betreffende gedeelte van de (Engelstalige) soortentabel. Daar vervolg je de zoektocht door telkens één van twee mogelijkheden te kiezen. Als alles klopt, kun je aan het eind van de rit met één klik de foto of foto's van deze soort bekijken en zo controleren of je de juiste weg hebt gevolgd.

Zoals gezegd geven de tabellen telkens twee keuzemogelijkheden (couplets). Wanneer je een keuze gemaakt hebt kun je op het nummer klikken dat erachter staat, waarna je direct bij het volgende alternatievenpaar komt.

Het werken met tabellen is iets wat je moet leren. Ik weet uit ervaring dat de keuzes niet altijd eenvoudig zijn. Maar probeer zelf eens het verschil te beschrijven tussen b.v. *Orthotaenia undulana* en *Argyroploce lacunana*. Het gebruik van de tabellen vergt dus enig doorzettingsvermogen.

Bij twijfel tussen twee soorten kun je ook de plek in de tabel opzoeken waar die soorten worden gesplitst, zodat je een goed beeld krijgt van de verschillen. Bij de foto's is aangegeven waar je de soort in de tabel kunt vinden. Een prima manier om je soortenkennis te verbeteren.

Tenslotte is het natuurlijk ook mogelijk om via Soorten gewoon de foto's te bekijken. Als je enig idee hebt waar te zoeken is dat best te doen. Niet alle dieren zijn even fraai, soms was er slechts een opgeweekt exemplaar uit een vanglamp beschikbaar. Van een aantal soorten is nog geen foto beschikbaar. Hier zijn dus nog verbeteringen mogelijk en die zullen in de toekomst zoveel mogelijk worden aangebracht. Wie ontbrekende soorten of betere exemplaren beschikbaar heeft, mag zich melden.

Opsporing eitjes Sleedoornpage Jannie Sinnema

Ieder jaar gaat Sicco Ens van de Vlinderstichting de vindplaatsen van de Sleedoornpage langs om eitjes te zoeken, zodat er een beeld gevormd kan worden van de grootte van de populatie. Meestal wordt Sicco geassisteerd door Gerben de Graaf bij deze zoektocht. In 2008 hadden we slechts 3 eitjes gevonden bij de ijsbaan in Wolvega.

Op 23 januari gaf Kars Veling een workshop voor de gemeente Weststellingwerf met de nadruk op de Sleedoornpage. Deze workshop was vooral bedoeld voor beheerders. Later werd in het veld bekeken op welke wijze de eventuele aanwezige populatie van de Sleedoornpage kan worden versterkt. Op 15 januari zijn Siep en

Jannie in Wolvega alvast op zoek gegaan naar eitjes. Ruim een uur zoeken in de nieuwbouwwijk leverde niets op. Bij de ijsbaan werden 4 eitjes gevonden en deze locatie is met foto's doorgegeven aan Kars voor gebruik bij zijn workshop. Gerrit Tuinstra is met zijn werk bij Landschapsbeheer Friesland dit jaar bezig met een project voor o.a. de sleedoornpage. Om in het kader van dit project eitjes te zoeken, heeft hij vorig jaar al de omgeving van Wolvega geïnventariseerd op het voorkomen van struwelen met sleedoorn en deze in kaart gebracht.

Op 12 februari kwamen Sicco en Gerben naar Wolvega om samen met Gerrit en Jannie op zoek te gaan naar nieuwe locaties met eitjes van de sleedoornpage. Eerst werd de ijsbaan nader onderzocht. Binnen de hekken bleek een prachtig struweel met sleedoorn te staan; jammer genoeg hier en daar al gesnoeid. We vonden hier totaal 33 eitjes. Na de middag bezochten we met soms de zon en soms een hagelbui op de kop enkele groeiplaatsen van sleedoorn in de omgeving. Helaas vonden we geen enkel ei meer, hoewel we onder andere zochten bij een prachtig plek: op een wal uit de wind gelegen strook sleedoorn met jonge opschieters. (Zie onderstaande foto van Gerrit Tuinstra).

Sicco en Gerben hebben dit jaar reeds vele sleedoornpage-eitjes gevonden zoals in Cuijk, Arnhem, Apeldoorn, Wageningen, Soest, Ommen en Zuidwolde. In Steenwijk, waar Gerrit Padding de Sleedoornpage onderzoekt, hebben ze 90 eitjes gevonden. Topscore had Zwolle met 635 eitjes (persoonlijke mededeling Gerben de Graaf). Gerrit zal nog door zijn werk bij Landschapsbeheer verder op zoek gaan bij andere sleedoornstruwelen.

De nachtvlinderfamilie *Nolidae* Gerrit Tuinstra

Op de afgelopen najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland heb ik een en ander laten zien en verteld over de nachtvlinderfamilies *Nolidae* (visstaartjes) en *Arctiidae* (beervlinders). In dit artikel worden de soorten van de familie *Nolidae* nog eens op een rijtje gezet. Tijdens de presentatie werden alleen de Friese soorten getoond. In dit artikel worden alle uit Nederland bekende soorten van de familie *Nolidae* genoemd.

Uit Nederland zijn 14 soorten van de nachtvlinderfamilie *Nolidae* bekend. Dit aantal is inclusief een soort die pas kort geleden voor het eerst in Nederland vastgesteld werd en een soort die in het verleden als ondersoort werd beschouwd. Ook zijn er een paar soorten die sporadisch in Nederland zijn gezien, meestal al lang geleden. Tien van de in dit artikel genoemde soorten zijn ook uit Friesland bekend.

Voor de presentatie die ik op de najaarsbijeenkomst heb gehouden, waren de *Nolidae* in een aantal groepjes onderverdeeld. Het eerste groepje betreft de “echte nola’s”. Deze soorten vallen onder de subfamilie *Nolinae*. Daarnaast zijn er de twee “groenuilen” en een aantal soorten uit het genus *Nycteola*, die gezamenlijk onder de subfamilie *Chloephorinae* vallen. Tot slot zijn er nog twee soorten van het genus *Earias*, die onder de subfamilie *Eariadinae* vallen.

Van de “echte nola’s” zijn uit Nederland de volgende zeven soorten bekend:

- *Meganola togatulalis* (zwartlijnvisstaartje)
- *Meganola strigula* (donker visstaartje)
- *Meganola albula* (groot visstaartje)
- *Nola cucullatella* (klein visstaartje)
- *Nola confusalis* (vroeg visstaartje)
- *Nola aerugula* (licht visstaartje)
- *Nola holsatica* (-)

Van deze soorten werden in de presentatie van vijf soorten foto’s getoond. Naast deze vijf soorten (die ook in Friesland voorkomen) is er een zesde soort die in 1938 voor het laatst in Nederland waargenomen is; *Meganola togatulalis*. Deze soort is niet uit Friesland bekend. Wel uit Friesland bekend is *Nola holsatica*. Lempke beschouwde *N. holsatica* in De Vlinders van Friesland (1985) als een echte soort. Later werd verondersteld dat *N. holsatica* een ondersoort van *N. aerugula* zou zijn, maar onlangs vertelde Rob de Vos, tijdens de voorjaarsbijeenkomst van de Sectie Ter Haar, dat na (buitenlands) onderzoek gebleken is dat *N. holsatica* toch wel degelijk een aparte soort is, die in het verleden dus ook in Friesland waargenomen

is. Vindplaatsen die in De Vlinders van Friesland vermeld staan zijn Terschelling, Eernewoude, 't Schar (Wijnjewoude) en Oldeberkoop. *N. holsatica* lijkt het meest op *N. aerugula* en kan verward worden met donkere exemplaren van deze soort. Echter *N. holsatica* heeft in tegenstelling tot *N. aerugula* op de achtervleugels een duidelijk zichtbare donkere band. Een tweede verschil tussen beide soorten is de aanwezigheid van en aantal “schubbenpuijsten” op de voorvleugels van *N. aerugula*. Deze ontbreken bij *N. holsatica*.

N. confusalis en *N. aerugula* zijn in Friesland geen zeldzame soorten. *N. cucullatella* en *M. albula* worden veel minder waargenomen, maar zijn in ieder geval in het zuidoosten van de provincie ook geen echte bijzonderheden. Dit in tegenstelling tot *M. strigula*, waarvan in Friesland maar enkele vindplaatsen bekend zijn. In De Vlinders van Friesland staan uitsluitend Beetsterzwaag en Olterterp vermeld, waar in de jaren 1956, 1957 en 1958 exemplaren van *M. strigula* waargenomen zijn. In 2000 en 2005 zijn in Beetsterzwaag opnieuw exemplaren van deze soort waargenomen. Deze vindplaats is daarmee een van de zeer weinige die in heel Nederland bekend zijn van *M. strigula*.

Meganola strigula

Naast deze “echte nola’s” kennen we de twee “groenuilen”. Dit zijn de volgende soorten:

- *Bena bicolorana* (grote groenuil; let op: de oude wetenschappelijke naam van deze soort is *Bena prasinana*!)
- *Pseudoips prasinana* (zilveren groenuil; oude naam: *Pseudoips fagana*) Qua uiterlijk zijn deze twee soorten, die beide in Friesland

voorkomen, geheel anders dan de “echte nola’s”. De voorvleugels van beide soorten zijn namelijk vrijwel geheel groen en de vlinders zijn veel groter. *P. prasinana* is een algemene soort, in tegenstelling tot *B. bicolorana* die in ieder geval de laatste decennia veel minder waargenomen wordt. Hoewel beide soorten een aantal kenmerkende verschillen hebben, worden ze wel eens met elkaar verward. Vooral vrouwtjes van *P. prasinana* worden soms voor *B. bicolorana* aangezien. De onderscheidende kenmerken zijn als volgt:

- de voorvleugel van *P. prasinana* is vrij puntig en heeft een rechte tot licht gebogen voorrand; de voorvleugel van *B. bicolorana* is vrij breed en hoekig en de voorrand is sterk gebogen
- de voelsprietten, palpen en poten van *P. prasinana* zijn oranje tot roodachtige roze; die van *B. bicolorana* zijn wit tot licht zalmroze
- het mannetje van *P. prasinana* heeft vaak oranje in de franje; *B. bicolorana* heeft dit niet
- *P. prasinana* heeft een breed, uilachtig borststuk; het borststuk van *B. bicolorana* is veel smaller en daarmee wat “spannerachtig”
- *B. bicolorana* heeft twee scherp getekende witte lijnen op de voorvleugels; bij *P. prasinana* zijn die lijnen wat vager

Naast de twee grote “groenuilen” zijn er twee veel kleinere groene *Nolidae* uit Nederland bekend:

- *Earias clorana* (kleine groenuil)
- *Earias vernana* (populierengroenuil)

Van *E. vernana* is uit Nederland slechts één exemplaar bekend, uit Donderen (provincie Drenthe). Het exemplaar werd daar reeds in 1954 waargenomen. In tegenstelling tot *E. vernana* is *E. clorana* een algemene soort, die ook in Friesland op veel plaatsen voorkomt. Net als de twee groenuilen zijn de voorvleugels vrijwel geheel groen en de achtervleugels wit. De enige soort waarmee *E. clorana* verward zou kunnen worden, is de welbekende eikenbladroller (*Tortrix viridana*). In tegenstelling tot *E. clorana* heeft deze bladroller z'n vleugels in rusthouding vrij plat over het lichaam heen liggen. Daarnaast is de voorrand van de voorvleugel bij *E. clorana* wit, terwijl bij *T. viridana* de voorvleugel geheel groen is.

Tot slot is er nóg een genus dat tot de familie *Nolidae* behoort; *Nycteola*. De volgende drie soorten zijn uit Nederland bekend:

- *Nycteola revayana* (variabele eikenuil)
- *Nycteola degenerana* (fraaie wilgenuil)
- *Nycteola asiatica* (kleine wilgenuil)

Nycteola revayana is in Nederland en ook in Friesland een algemeen voorkomende soort. De Nederlandse naam, variabele eikenuil, is goed

gekozen. De waardplant is eik en de vlinders zijn qua uiterlijk buitengewoon variabel, zowel qua kleur als tekening. Vanwege het vrij kleine formaat en de vorm van de vleugels wordt *N. revayana* soms verward met bladrollers. Overigens geldt de verwarring met micro's ook voor de "echte Nola's", vanwege het kleine formaat van deze soorten.

Van *N. degenerana* zijn uit Nederland slechts twee zeer oude waarnemingen bekend (1869 en 1917), terwijl de derde soort, *N. asiatica*, een nieuwkomer in ons land is. Overigens is het tot nu toe enige exemplaar van *N. asiatica* al in 1990 gevangen, maar het exemplaar was in eerste instantie gedetermineerd als *N. revayana* en stond onder die naam in een collectie. Kort geleden werden Nederlandse vlinderaars erop geattendeerd dat *N. asiatica* mogelijk ook in Nederland zou voorkomen, wat dus ook zo bleek te zijn. *N. asiatica* is lastig te onderscheiden van *N. revayana*, mogelijk komt de soort op meer plekken voor of staan er meer fout gedetermineerde exemplaren in collecties.

Tot slot

Met uitzondering van *N. holsatica* staan er van alle in Friesland voorkomende soorten uit de familie *Nolidae* foto's op de website:

www.vlinderwerkgroepfriesland.nl/nachtvlinders.

Let op bij donkere exemplaren van *N. aerugula*. De aanwezigheid van een donkere band op de achtervleugels en het ontbreken van schubbenpuisten op de voorvleugels zijn kenmerken van *Nola holsatica*. Het zou interessant zijn om meer te weten te komen over de verspreiding van deze soort in Friesland. Dit laatste geldt natuurlijk ook voor de andere soorten en in het bijzonder voor *N. asiatica*. Over de eerste Nederlandse vondst van deze soort, alsmede de kenmerken, is onlangs geschreven in Entomologische Berichten. Het artikel is te lezen op internet (http://www.vlindernet.nl/doc/EB682008-109-110_N_asiatica.pdf).

Constructief nachtvlinderbeheer in een onderzoeksgebied Tymo Muus

In het tijdschrift van de Vlinderstichting 'Vlinders' verscheen er afgelopen jaar augustus een tussenstand vanuit het meetnet dagvlinders. Na vijftientig jaar kangeconcludeerd worden dat ruim tweederde van de dagvlindersoorten in ons land sterk achteruit gegaan is. Het jaar 2007 was geen spetterend jaar, maar toen het einde van 2008 in zich was kon men daar ook geen goed woord over kwijt. Of toch wel? Deels: het aantal veenhooibeestjes was na jaren bevredigend en op het gebied van de nachtvlinders waren er ook soorten toegenomen. Voorbeelden van soorten die soms 'explosief' aanwezig waren: de satijnvlinder (*Leucoma salicis*), zo'n soort waarover ik het in het begin van mijn hobby wel eens over had. Als je een vlinder op doek had, dan was het boffen! In 2008 had ik er ruim dertig op een avond. In onze regio zien we het wel meer, soorten waarvan wij het ergens niet verwachten – die toenemen in aantal – andere soorten zijn pijnlijk afwezig.

Soms zijn de aantallen zo laag dat we eindeloos liggen te peinzen over de mogelijke oorzaken.

Het is nog niet zo lang geleden dat ik in mijn tuin (Beetsterzwaag) en omgeving (Drachten, Kortehebben en Olterterp) ging inventariseren, in het kersverse begin vooral de dagvlinders, vervolgens de nachtvlinders. De leukste soorten noteer je weliswaar steevast, maar ook vergeet je wel eens wat. Soorten die heel algemeen zijn, bijvoorbeeld een goudvenstertje (*Plusia festucae*) rondom de buddleja vliegend, zijn daar een voorbeeld van. De afgelopen tijd heb ik circa zeventuizend waarnemingen gedaan. Van de algemene soorten hadden de lijsten dus langer kunnen zijn, maar ook heb ik ook van veel niet de aantallen kunnen noteren. Tijdgebrek is het vooral, een bekend verschijnsel onder de nachtvlinder-aars die af en toe maar 'even' tijd hebben om snel een naam neer te schrijven. De laatste tijd probeer ik hier voor mijzelf verandering in te krijgen, om een soort van nachtvlindermonitoring in mijn onderzoeksgebied te kunnen bewerkstelligen. Per kilometerhok, straat of plantsoen is te achterhalen waar bepaalde soorten zitten en vooral ook: in welke aantallen komen ze er voor.

Dergelijke onderzoeksresultaten zijn perfecte indicatoren om de nachtvlinderstand in een gebied te meten. Eén van de zorgenkindjes voor mij is de malvabandspanner (*Larentia clavaria*) die kaasjeskruid (*Malva* sp.) als waardplant heeft. In 2004 ontdekte ik een gezonde populatie in het dorp, vooral te danken aan de waardplant die op sommige plaatsen langs veldjes en plantsoenen te vinden is. Voor- en achteruitgang is dus te meten door de jaren heen, en daarbij een oog in het zeil te houden als het gaat om wijzigingen in de habitat. Dit voorjaar was er weer zo'n grootschalige habitatverstoring. Niet de eerste in de afgelopen jaren. Ruderales terreintjes kenmerkte mijn leefgebied in Beetsterzwaag tegen 1995, daarna is er veel bijgebouwd maar ik heb altijd grote bewondering gehad voor de manier waarop men het groen in waarde liet. Het ecologische beleid waarover de gemeente vol lof spreekt op haar website wordt de laatste jaren ernstig geschonden. Een nieuw beleid, na 2005, heeft er toe geleid dat grasvelden inclusief randzones al vroeg in het voorjaar worden gemaaid, zo ook delen met klein kaasjeskruid (*M. neglecta*). Sloten worden nu elk jaar gehekkeld en bosperken volledig kaalgeslagen.

Het dorp bezit van oudsher oude boomwallen waartussen wijken zijn aangelegd. De bomen waarover ik spreek zijn dan zomaar dertig jaar oud. Het probleem is echter dat beheerders te snel denken dat wanneer bomen gekapt worden, dat herbegroeiing een vanzelfsprekendheid is.

De perken die kort na 2005 zijn gekapt vertonen een heel ander uiterlijk: bomen zijn te oud om uit te lopen en rozen, kornoelje en hazelaar worden dan dominant. Een grote verandering in habitat, wat mede een grote boosdoener is bij de stagnatie van vlinderaantallen. Het zij ook dat ik van sommige soorten met moeite – of niet meer – de rupsen kan vinden. Elke soort stelt haar eigen eisen aan een habitat, de een aan jonge boom de andere weer aan verouderde exemplaren waar men zich

vaak op verkijkt. Als het ware “smaakt” een blad van een oude boom anders dan een jonge boom, wat sommige soorten kieskeurig maakt. Weer andere soorten houden rekening met predatoren: opvallende pijlstaartrupsen vind je om die reden niet in hoge kruinen. Juist lage takken worden weer opgesnoeid. Het is belangrijk om dan als vlinderaar invloed uit te oefenen op de gemeente om de situatie te verbeteren. Tenslotte gaat het niet alleen om waarnemen. Immers het inzetten van je eigen resultaten en ervaringen ter behoud van soorten is het gouden werk.

In 2007 heb ik mij al eens grondig druk gemaakt over de kap van de Schakel, een bos ten noorden van Revalidatie Fryslân (Lyndensteijn). Als protest een dertig pagina dik verslag waarin de waarden van het bos worden besproken. Dit jaar was voor mij de druppel, toen ik weer honderden gemarkeerde bomen zag in het dorp. Samen met de gebiedsbeheerder liepen we langs de gemarkeerde bomen. Na afloop bleek dat er veel onterecht gemarkeerd is, er al stroken gekapt waren waar de gemeente zelf niet van op de hoogte was en de situatie flink onderschat was. In telefoongesprekken kwam naar voren dat er wel ambtenaren waren met plantenkennis. Een gemeente zonder gediplomeerd ecoloog(?). In overleg zou ik op eigen kracht de bomen hermarkeren, blijkt dat dit later niet aan de uitvoerders doorgegeven is. Opnieuw ingrijpen. In de laatste weken van februari ligt het nu stil, is er dan iets bereikt? Misschien ook dankzij het Plaatselijk Belang, die ook getuige was van het onnodige en ondoordachte leed. De gevarieerde bosrand kon ik niet meer redden, die is verdwenen. Een leerproces, waarmee ik aan wil geven dat dergelijke fouten de (nacht)vlinderstand op den duur de kop kost. Niet elke soort kan zich zo snel aanpassen aan dergelijke situaties, en zich daarna herstellen. Zogenaamde ‘slechte vlinderjaren’ waarbij het weer ook niet meezit maakt het er alleen maar moeilijker op.

Kansen voor vlinders?

Het onderzoek van de Vlinderstichting kent een zwaartepunt dat ligt bij de dagvlinders. Zij baseert de slechte omstandigheden bij de vlinders op de slechte kwaliteit van het agrarische gebied, in stedelijk gebied, natuurgebied en bos. Het gebrek aan kruiden die vaak onbewust worden weggemaaid in de eerste drie gebiedstypen, daarnaast kosten grootschalige ingrepen in natuurgebieden soorten de kop die moeilijk kunnen herstellen en bosranden en kruidenzones in bossen verdwijnen vaak. De gemeente Opsterland vroeg mij of ik bij zou willen dragen aan een analyse van de vlinders per gebied, een dergelijke richtlijn voor het beheer. Omdat de gemeenten niet op elke plant kunnen letten stelde zij mij voor om speciale ecologische gebieden in te richten. Op bepaalde plaatsen zullen groenstroken, het zij bermen, slootranden of plantsoenen gespaard worden tijdens onderhoud.

Honkvaste soorten zoals de kruiskruidvedermot (*Platyptilia isodactylus*) en de sint-jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*) in de bermen van de A7 zouden dan verplaatst kunnen worden, naar gebieden waar het jacobskruidskruid wel mag gedijen. Een

karwei waarbij de planten zowel de juiste kalkbodem, standplaats en gezondheid moeten hebben alvorens het weer aantrekkelijk wordt voor de eerstgenoemde soort. Het is natuurlijk afwachten of de populaties van deze soorten tot die tijd zich in stand kunnen houden, want ook afgelopen jaar is langs de A7 veel kruiskruid bestreden.

Ik moet er wel bij noemen dat omwonenden zelf niet echt omkijken naar het kruiskruid, maar dat bestrijdingssessies in opdracht van Rijkswaterstaat hebben plaatsgevonden.

Nog vrij onbewust en kleinschalig is dit een eerste opzet van beschermwerk voor nachtvlinders. Is men eenmaal op de hoogte van unieke populaties, dan is het belangrijk dat er ook wat aan gedaan wordt om deze te behouden. Het is een oproep voor ieder om dit voorbeeld te volgen, want uiteindelijk kunnen wij zo niet alleen wat betekenen voor de nachtvlinders.

Drachten: ecologische zones met twee doelen.

Eén van de plaatsen waar ik elke dag kom is Drachten, lang niet meer zo als vroeger. Het is ook al weer even geleden dat ik standaard na schooltijd een bezoekje bracht aan de kinderboerderij De Naturij. Hier trof ik dan Hans Bijl, waarmee ik de laatste tijd veel gesproken heb over het beheer in Drachten. Hans zelf heeft een strook volkstuin in bezit achter een geluidswal. De rijke begroeiing op de geluidwal maakt het een schitterende locatie om daar vlinders te gaan spotten. De kans is groot dat wanneer ik net even weer tussen de kruiden zit te struinen, ik Hans weer zie schoffelen. Wij waren beide van mening dat dergelijke geluidswallen de perfecte plaatsen zijn waar vlinders zich kunnen ontwikkelen. Ik kom er veel kruiden tegen waarop ik al tal van interessante soorten heb gevonden als rups. Het icarusblauwtje is niet zo'n grote bijzonderheid, maar wel een merkwaardige verschijning. Nog veel leuker is de sint-jansvlinder (*Zygaena filipendulae*) die elk jaar nog te vinden is in Drachten. Hans meende dat ze mogelijk al verdwenen waren, maar het vinden van enkele rupsen bewees het tegendeel. Elders wordt er steeds vaker grootschalig gemaaid, op plaatsen waar dit niet nodig is. Een mooi voorbeeld is de A7 afslag De Haven: het zou een schitterende kruidenzone kunnen zijn als er minder rigoureuus gemaaid zou worden. De boeren hebben niet snel belang bij dit gras. Door de uitlaatgassen is het ongeschikt voor vee. De geluidswallen zorgen er dus voor dat de soorten steeds meer geïsoleerd raken. Het inrichten van eerder genoemde ecologische stroken zou de perfecte oplossing bieden. Ook andere insecten zoals de wespspin (*Argiope bruennichi*) die ik er kort geleden ontdekte hebben hier baat bij. De gemeente Smallingerland heeft wel een beter georganiseerd groenbedrijf. Wij hopen in de loop van dit jaar, in mogelijke samenwerking met de KNNV Drachten, draagvlak te krijgen voor het idee. De gemeente heeft al eerder getracht het een en ander te verbeteren aan haar beheer over de kruidenveldjes – en bermen langs de fietspaden. In de Trisken, het Himsterhout en bij de Zanding worden elk jaar nu grote delen door schapen begrazen. Niet een ideale oplossing, juist de biezen

blijven staan en de klavers en andere kruidachtigen verdwijnen. Elders worden ecologische stroken in grote plaatsen en steden vaak met moeite in waarde gelaten. Ruderale terreinen worden als ‘prikkelig’ en ‘slordig’ ervaren. “Netjes houden die hap!”. Het is bijna altijd de onwetendheid die er heerst. Het idee was om enkele delen af te bakenen en deze een tweede doel mee te geven: educatie. Het is volstrekt onnodig om de plaatsen waar bijv. de sint-jansvlinder samen met de rolklaver voorkomt geheim te houden. Kleine informatiepanelen kunnen hier dan voor gebruikt worden. Door deze bijv. niet direct vooraan in een strook groen te plaatsen is de kans kleiner op vandalisme.

Het is essentieel dat inwoners zelf ervaren waar bijzondere soorten voorkomen en dat om die reden stukken groen gespaard worden. Uit ervaring blijkt dat men juist extra op de soorten gaat letten, en zij daarbij toch begrip en vooral belangstelling voor de situatie krijgen. Vanuit de scholen is er dan ook een mogelijkheid speur-tochten naar de bepaalde vlinders te organiseren. Een beheer met twee goede doelen en een weg naar verbetering...?!

De sint-jansvlinder verdient een minder geïsoleerd leefgebied (foto: T. Muus).

Het laatste nieuws uit St. Nicolaasga Andy Saunders

Vier nieuwe micro's gevangen in 2008.

Bryrotropha terrella

Ancylis laetana

Bryrotropha terrella (Gelechiidae): Deze kleine Gelechiidae heb ik voor het eerst vijf keer tussen 9 juli en 25 juli in St. Nicolaasga gevangen.

Ancylis laetana (Tortricidae): Deze mooie bladroller heb ik tussen 12 mei en 18 juni 3 keer in mijn tuin gevangen. De rupsen leven op Ratelpopulier.

Apotomis betuletana

Acentria ephemerella ♂

Apotomis betuletana (*Tortricidae*): Dit is ook een nieuwe bladroller voor St. Nicolaasga. Ik heb deze vlinder één keer gevangen op 7 augustus. De rupsen leven op berk.

Acentria ephemerella ♂ (*Pyralidae*): Deze puur witte Pyralidae leeft niet meer dan twee dagen. Op warme zomerse nachten kan deze vlinders masaal op licht komen. Ik heb deze vlinder in mijn eigen tuin op 7 augustus gevangen. De rupsen leven onder het water in vijvers.

Mutaties ledenlijst

Nieuwe leden:

De heer T. Dolstra
Zuiderweg 10
8395 KV Steggerda
Tel. 0621686354

Mevrouw C. Lange
Cornelis Frederiksstraat 45
8912 AV Leeuwarden
Tel. 0651200707

Adreswijziging:

Mevrouw L. Heikoop
Mauritsweg 3
8391 KC Noordwolde
Tel. 0624199663

Afmelding als lid:

De heer D.M Visser
Sneek

Noteer deze data in uw agenda!

-zondag 29 mrt	Bijeenkomst NEV-Noord te Luttelgeest
-zaterdag 4 april	Bijeenkomst sectie Snellen te Schoonrewoerd.
-donderdag 16 april	Voorjaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland in de Fûgelhelling te Ureterp, aanvang 20.00 uur.
-zaterdag 16 mei	Excursie Vlinderwerkgroep Friesland naar Ontwijk
-5,6,7 juni	Zomerbijeenkomst NEV.
-26,27,28 juni	Excursie secties Ter Haar en Snellen naar stroomgebied Drentse Aa.
-zaterdag 4 juli	Excursie Vlinderwerkgroep Friesland naar Lendevallei.
-zaterdag 15 aug	Excursie Vlinderwerkgroep Friesland naar Ketliker Schar.

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema	voorzitter Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@orange.nl
Gerard Bergsma	secretaris Bosweer 29 tel. 0516-432414	8426 GS Appelscha bergsmagj@cs.com
L uut de Zee	penningmeester Martrihoeve 26 tel. 0513 - 795028	8502 CZ Joure luut.de.zee@zonnet.nl
Jannie Sinnema-Bloemen	bestuurslid Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@orange.nl
John Boosman	bestuurslid Koaidyk 5 tel. 0511-539238	9264 TT Earnewâld john.boosman@wanadoo.nl
Gerrit Tuinstra	bestuurslid De Twee Gebroeders 214 tel. 0512-518246	9207 CB Drachten gerrittuinstra@wanadoo.nl
Contributie	€ 5,00 per jaar. Girorekening 7223259 t.n.v. L.D. de Zee, Joure	
Redactieadres	Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik e-mail adres: s.g.sinnema@orange.nl info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	
Vlinderwerkgroep Friesland op internet:		www.vlinderwerkgroepfriesland.nl
e-mail adres:		info@vlinderwerkgroepfriesland.nl